

Dan Turel

DECA GRADA

Nekada davno – kad pre! – bio je sat, čovekov lični ručni sat, više nego samo korisna stvarčica: bio je statusni simbol, fetiš, deo čovekove ličnosti – kao na primer (moje dame) krzno, ili (gospodo!) - lula.

I nekad je dakle sat bio nešto s čim se moglo ni iz čega stvoriti novac kada je čoveku gorelo pod nogama zbog dugova a trebalo je kao svaki pristojni hranitelj porodice da donese kući ćurku za Božić, sat se mogao "stucati" (da li se ta fraza još uopšte koristi?) kod "ujaka", (Napomena mladim čitaocima: 'Ujka' je starokopenhaška oznaka za vlasnika zalagaonice) i kada su čoveka pitali koliko je sati, morao je, dok nije skupio pare da ga otkupi, da se izgovora da je sat "na opravci".

Upravo u toj situaciji sam se i ja neko vreme nalazio.

Ne, nisam bio založio sat – naprotiv, na veliku štetu praktične fleksibilne ekonomije, zvanične zalagaonice su sasvim nestale. (Mada, u izvesnim uličicama...) Ali moj sat je, kunem Vam se majčinom čašću!, bio na opravci. I bio je to jedan stari, težak i srcu drag nasleđeni sat – pa se razvuklo.

Dakle vodim ja tako bezsatni život neko vreme, kao urođenik robujem javnim časovnicima i broju 95. To je čak i novi način da se otkriju generacijske razlike.

Mladi naime ne kažu ništa kada čuju da Vam je časovnik na opravci. Stariji gleduckaju još jednom pažljivo Vaš kaput i gledaju da li ste izbrijani, ne bi li našli i druge znake socijalne degradacije.

Stariji gospodin sa kućetom, koga se ove opaske zaista tiču, reče mi onomad u Bredgadeu pošto me je bio pitao koliko je sati i dobio istinit standardni odgovor: da je sat na opravci:

"Da, ali *ne može* to više tako!"

Ma zna sajdzija Lauget to, ali takva je kopenhaška Kopehažerija. Potrebne su najmanje tri stranice napomena za neupućene.

Što me iznova podseti da sam onomad načinio kontrolnu posetu Kristijaniji* Njegovog Visočanstva. Pored izlaza (ne izlaza za turiste na uglu Princezine ulice, već poniže) visio je jedan natpis na kojem je stajalo: 'Uživaj hašiš!'²

¹ Misli se na engleski sleng "pop" koji je kao kalk preuzet u danskom, sa članom itd; "in pop" u slengu znači založen; kao glagol znači razbiti uz prasak ili "založiti", a kao imenica tresak, prasak.

* Kristijanija je jedna od "uglednijih" kopenhaških opština.

² Glagol *dyrke* na danskom može da znači i gajiti, negovati i upražnjavati; igra reči u rasponu od gajite konoplju, čuvajte travu do uživajte "travu", jer *hamp* u slengu znači "trava", /od 1968. otprilike, ali to će hipici - sada u najboljim godinama - znati bolje od prevodioca pankera/ iako označava konoplju ili kudeljju; natpis dakle glasi: "Dyrk hamp!" i najverovatnije se odnosi na negovanje travnjaka u blizini Dvora.

Bilo je nemoguće ne uzeti u obzir naglasak u rečenici – razlika između uživati *hašiš* i *uživati* hašiš.

Polovina govornog jezika je štampana. I upravo *taj* naglasak, *ovo* poslednje shvatanje reči 'upražnjavati' – dakle: baviti se nečim – skorijeg je datuma, posle 1968. Danas se mogu čuti tinejdžeri u diskotekama kako pitaju jedan drugog da li 'upražnjavaju' na primer punk. To je i Danski jezički savet upravo zabeležio.

No, samo dobro o Danskom jezičkom savetu. Uostalom kakane reči neće početi da se beleže pre 2001. godine.

Apropos registrovanja svakodnevnog jezika primetio sam da je nedavno objavljeno nekoliko knjiga o prepevanim stihovima, ili takozvanim klonja-pesmama. (Koje se pak hvale da su ispevane pre onih 'pravih'). Biću poslednji koji će da odbaci ceo žanr, ali moj je utisak iz bezbrojnih poseta javnim toaletima da su rakijaši *mnogo* transparentni.

Ali, O. K., s vremena na vreme nešto se dešava na tom polju. U jednom poznatom kafeu u Velikoj Regnegade – nazovimo ga Café Henrik Nordbrandt³ – onomad su u muškom toaletu stajala tri citata:

Na vrhu: *To be or not to be* (Šekspir)

Ispod: *To be is to do* (Sartr)

Dole, kao zaključak u obliku zajedničkog imenitelja ovih razmatranja:

Shu-be-do-be-do-be-do (Sinatra).

Tome skidamo šešir.

I sada kada smo međ' decom grada neću da krijem da sam skoro vodio razgovor sa jednim od vodećih trgovaca sa Frederiksberga. Ovaj sjajni naš sugrađanin ima unuku, devojčicu od dve godine, i ona je nedavno nešto otkrila i razglasila to odmah celoj porodici: "Deda ima pišu!"

Deda, trgovac, skromnost sušta, potvrdio je činjenicu u interesu istine, ali mu se činilo da tu nema ničeg posebnog – toliki ih imaju. Zato je pitao devojčicu: "Misliš li da je to smešno?"

"Ne", odgovorila je ona. "Ne smešno, već (a to je njena omiljena reč, samo da znate) - to je *ugodno!*" -

Apropos dece (tih Dragih Bića) čuo sam upravo pred Božić nekoliko mladih u susedom parku (takvih *nema* u *našim* parkovima, samo da znate!) kako pevaju "Divno li je nebo plavo"⁴ sa sledećim tekstom:

*Benijevo dupe je žuto i plavo
Da poželiš u njegov' gledat' pravo
Njegovi su guzovi raznobojnih šara
Jer ga tata tuk'o s puno žara
Prakljačom kol'ko god je mog'o
Prakljačom kol'ko god je mog'o*

³ Omiljeni danski pesnik (1945), dobitnik "malog Nobela" za 2000. g., piše ljubavnu poeziju.

⁴ Jedna od najpoznatijih himni N. F. S. Grundtviga iz 1811. prva s kojom se proslavio kao himnospisac, *Dejlig er den Himmel blå*.

Zaista napredno, stvarno mi se čini.

Poslednji komad sam našao u moru svakodnevnog jezika: naš stalni gost Peter, koji stanuje u vlažnom dvosobnom stanu na četvrtom spratu u najgorem kraju Vesterbroa, rezervisanom za šljam i talog našega grada, dao je izjavu aktivistima *Mesne stranke* (Den Lokale) o svojim problemima izolacije sledećim rečima:

"Ne, znaš šta, da ti kažem - izdaci za grejanje su bogme skromni, jes' stvarno. Živim sam, i imam visok krvni pritisak."

13. februar 1981.

ZID I SOBA

Danas bih Vam ispričao malo poglavlje svojih memoara. Naravno stvar je jako lična (ne, *čujte* sada!), ali ima međutim (no, ipak!) objektivnu suštinu, pa se slobodno opustite.

Kada sam imao 17-18 godina i izašao iz škole, odselio se od kuće i oženio, žena i ja se sabismo u dvosobni stan u Bigadeu u opštini Vangede.

Uostalom i venčali smo se iz istog razloga. Ne da bih opanjkavao dame ili bračni odnos kao takav, ali tako se to tada radilo. Tako je *trebalo*. Nije bilo drugog izbora: ako je čovek želeo da stanuje s nekim u više od jedne sobe, *morao* je da bude oženjen. Inače je stvar bila nelegalna. Čovek bi jednostavno došao u sukob sa poreskom policijom time što bi "živeo s nekim" - ako to ne bi bile samo iznajmljene sobe.

I živeli smo dovoljno dugo u sobama na drugom spratu u užasno rasparcelisanim špekulantskim vilama – u to vreme poslednjoj mogućnosti za rešenje stambenog pitanja. Sama pomisao na to da imate sopstveni toalet i da posedujete sopstvenu ringlu bila je opijajuća.

Činilo nam se i samima da smo srećni. Uboli smo dakle taj dvosobni u Vangedeu. Nalazio se u širem kompleksu dvosobnih stanova, može se mirno reći. Kuća – kutija – bila je daleko od ulice, a odbrambeni pojas sa sastojao od dvadesetak sastavljenih ulaza, i u svakom od tih ulaza bilo je šest jednosobnih i dvosobnih stanova sa toaletom i kuhinjom.

Takva je bila socijalna stambena gradnja od '30-tih, i od tada nikada nisam mogao da zaboravim modularni sistem od kojeg se taj tip stambene gradnje sastojao. Nijednu lošu reč o sistemu kao takvom, ali postepeno dok smo upoznavali susede, sticali smo uvid u *njihove* stanove i kako su ga *oni* "bili uredili". A uredili su ga na gotovo isti način kao mi.

I ne tako neobično. Svim generacijskim razlikama i promenama životnih stilova uprkos: Bilo je nemoguće uraditi šta drugo. Kada imate kutijicu sa antroom, klonju sa lava-boom, kuhinju, jednu sobu s pogledom na ulicu i jednu prema dvorištu – pomislite, svi spontano biraju da jedu i imaju dnevni boravak prema svetlu i spavaću sobu prema dvorištu. I ako bi čovek hteo trpezarijski sto, televizior i police u jednoj sobi na ne previše

kvadratnih metara - da, nema baš bezbroj mogućnosti na koji može da razmesti elemente. To je najbliže onome što u pesničkoj branši zovemo "obavezni zadatak" ili "sastav na zadatu temu".

Reči "zid" i "soba" su jedna iza druge, tako je odredio viši organ. Zid ograničava sobu.

Na Umetničkoj akademiji postoji – koliko sam upoznat – predmet ili odsek koji se zove upravo "Dizajn sobe i zida".

Možemo samo da sanjamo o tome da zaključamo neke od studenata – ili, još bolje, profesore, ili pejzažne arhitekta što se te stvari tiče – u neki takav dvosobni stan i da vidimo koliko su kreativni i "štaviše da podvuku *vlastite* linije sobe".

No, bilo je tako kako je bilo, i apsolutno ništa na šta bismo se žalili. Ni jednog pacova, i daleko više nego što bi neki odgovarajući mladi čovek mogao da dobije danas osim ako mu ćale nije u kraljevskoj porodici. A cena je za taj stan bila u svoj svojoj tadašnjoj šokantnoj prihvatljivosti, otprilike 300 kruna mesечно. Još jednom, zbog korektora: da, 300 kruna mesечно.

To mora danas da zvuči savremenom osamnestogodišnjaku, kao da smo ja i Steen Eiler Rasmussen pobrkali doba.

Ali kunem se da je to istina. Svedočim odgovorno da sam u tom stanu živeo tri godine. I često sam od tada sanjao o njemu, jer je bio tako karakterističan za svoj tip gradnje: ti mali četvorougaoznici, te ograničene površine, to predodređeno raspolaganje životom u svakom pojedinačnom detalju. Kao da je svaki kvadratni centimetar tog stana govorio čoveku šta može a šta ne može da uradi. Prostor je bio taj koji je povlačio granicu.

Ali živeli smo tu, dakle, dok se nismo preselili "u grad". I to je bilo to.

I zaboravilo se.

Dok prethodnog dana slučajno nisam video u *Službenom listu*, najsarkastičnijem, najškrgutavijem i najbližem životu danskom listu – da je taj isti stan od nekada 300 kruna sada, svojih 13 godina kasnije, prodat za čistih 350.000 kruna.

Ne prvi put morao sam da se zapitam da li sam lud ja ili Svet.

I *ne* poslednji put morao sam iznova da se zamislim da li je ideja o posedovanju stana jedna od najbudalastijih ideja koja se još uvek neguje. Sve što se nekada radilo bilo je to da se kapitalizujete s najskromnijom ishranom i smeštajem sa ugrađenim gas aparatom za sumu od koje se vrti u glavi, sumu koja vezuje sve pokretno i nepokretno, tako što biste radili da biste imali mesto gde ćete prespavati dok vas posao ponovo ne pozove.

Princip posedovanja je zloćudni tumor, kuga koja besni, i odavno je *već obuzela* grad. Kasno je sada suprotstaviti se, prekasno je i samo *praviti se* da se suprotstavljate. Čitav grad pretvorio se u brigade posednika, kuća po kuća, stan za stanom, na ugovor ili preko ruke. Današnji mladi čovek može da potroši dvadeset godina da bi našao mesto gde će da stanuje, a kada i ako mu to uspe, trebaće mu još dvadeset da otplaćuje svoju klonju.

Zahvalite onima kojima treba. Svi vi koji ste potpali pod sumanutu zahtev kapitala da imate pravo na jaje na oko: zahvalite vašim odgovornim. Zahvalite gradskoj upravi i dan-

skoj Vladi koji su u svoj svojoj dalekovidosti učinili jedan skroman dvosoban stan u kraju da skoči sa 300 kruna mesečno 1969. godine do 350.000 u sjajnim banknotama 1982. Zahvalite zakonodavstvu koje je to omogućilo.

If you know what I mean... kao što su stari bluz-pevači s vremena na vreme pevali.
7. januar 1983.

SIMENON U 'PLACI'

Poznajete li to osećanje: Posetiti idola? Jeste li pokušali?

Ne, ne mislim na – moram da priznam generacijski šovinistički, premda svako iskustvo ima svoj nivo – sreću 14-godišnjeg Renea pošto je pozdravio Kima Larsena ili Alana Simonsena⁵ I ne mislim ni na ekstremnu varijantu fanatizma, koja je nemalo ljudi nave-la da uistinu veruju da je Dejvid Bouvi (ili što se te stvari tiče Džon Lenon ili Sid Višouz) Bog.

Mislim na svesno bavljenje nekim i divljenje istom, koje je tako sprovedeno da obo-žavalac ima oko i za mane i nedostatke – možda i ne samo za njih. Onakav uvid na pri-mer koji čovek ima kada se istinski zadubi u karte. I naravno upravo zato se istinski za-dubi jer mu to može nešto doneti. Ko nije – sada kao i oduvek – mentalni pljačkaš? Uzi-mamo sve što nam može koristiti. Ako je neko dovoljno dugo tu i dovoljno blizu i snab-deva nas robom, *našom* robom, *možemo* ga zvati idolom.

Ali O. K. *Oni* nikada nisu mogli da podnesu kada se govorilo idoli. *Njima* se čini da je reč idol jeftina, površna reč. I danas sam dobro raspoložen, pa će dobiti ono što žele: korišćemo divnu, staru, dansku od *Društva za maternji jezik* preporučenu reč: uzori.

Čitav niz takvih me je milostivo opskrbljivao na srebrnom pladnju kroz zaštitničke po-duhvate trećepezivaca: Lu Rid, Alen Ginzberg, Endi Vorhol. Od susreta sa čitavim nizom drugih, većih, morao sam odustati.

U odnosu prema uzorima, postoje naime dva tipa ljudi: oni koji ih posećuju jasno i bez oklevanja, i oni koje se *ne mogu* na to privoleti.

Neću nikome od njih dati za pravo, ko to i može? Prvi tip znači imati nešto reći. Faci i odmah sestri u kola i odvesti se k njemu. Često je to što imate da kažete sigurno briljant-no.

Drugi tip s bolom uviđa jasno i očevidno koliko dotični uzor može biti zauzet, koli-ko umoran dotični te vrste može biti, koliko bi radije dotični hteo da napiše razglednicu svom stalnom kafau u Nujorku na miru – i smesta zaboravlja na tu ideju. Često je ta raz-glednica sigurno briljanta.

I oni – srećni – susreti koji nastanu pod takvim uslovima i ipak izbegnu površnost su retki i "bivaju ređi s godinama", kako bi preminuli Paludan⁶ skratio priču.

⁵ Danski fudbaleri iz 70-tih godina, i s početka 80-tih.

⁶ Jakob Paludan (1896-1975) "stidljivi posmatrač, kojeg su morali da teraju da piše"; satiričar i po-lemičar.

O. K., i na kraju uteha: Bio sam izvan te problematike u praksi već prilično dugo: taj sudbonosni izbor između obilaska uzora da bi se dobila slika za mentalni album uspomena, ili podržati opšte zdravstveno stanje uzora tako što mu neću dati još neki razlog za spekulaciju pored onih koje već ima – lep budistički način razmišljanja, ovo poslednje.

Žena i ja bejasmo u hotelu Placa. Apsolutno to nije mesto gde samo tako okapavamo na putu kući svakog popodneva, ali bio je Naročiti Dan, kako bi Peter Plis rekao, Svim Naročit Dan štaviše, pa smo danas hteli da se igramo milionera. Jednom u životu to *treba* probati, a i to je neka vrsta eskapizma, *uvek* visiti dole u narodnoj kuhinji, zar ne?

U glavnoj bazi superzvezdičastih hotela i ostalog kopenhaskog višeg sloja (eto, tako dobismo iznova sedam neprijatelja u hotelskim krugovima) pričali smo za trenutak, u svim legitimnom zadatku, sa - kako bi se po izgledu reklo - portirkom. Ova je držala knjigu gostiju otvorenu pred sobom, i moje sokolovo oštro oko smesta je primetilo ono čemu su njene glasne žice kasnije dale izraz: da je poslednji gost koji se upisao, poslednji ukrncani putnik na Dobrom Brodu Placa, bio – Žorž Simenon.

Osećao sam se kao da ležim s druge strane zida hotelske sobe Abrahama Linkolna u Bostonu – što je jedan moj stariji rođak radio pre dosta godina. Bio je to Žorž Simenon, jedan od najvećih svetskih pisaca krimića, otac Megrea. Stari, i po pričanju umoran od publiciteta, stidljivi Simenon, ponovo aktivni i malo ogorčeniji Simenon. Ovde je sedeo *on*, od svih ljudi na svetu baš *on*, u hotelu Placa – verovatno u Kopenhagenu da bi se neophodno i neizbežno sastao sa svojim agentom pre odgovarajućeg sastanka u Stokholmu.

Žalim što moram priznati da je moja podnevna konverzacija tog Naročitog Dana bila – recimo to blago: ispod osrednje, lakše rasejana. Želeo sam da vidim Simenona. Volim Simenona. A Simenon je – kao što je poznato – veoma star čovek. *Tako* se retko srećemo u gradu.

Imao sam dobre namere, kažem ja Vama. *Ne* bih ga molio za razgovor i držao ga na nogama satima. (Kao da bih to uopšte mogao, s *mojim* francuskim!) *Ne* bih mu pričao da imam sve njegove knjige – tako ih mnogo nas ima. *Ne* bih ga ni molio previše za autogram. Želeo sam samo da *vidim* njegovo lice, da se naklonim, zahvalim i odem. Ništa drugo. Svakom čoveku *njegova* kamera, kako dadaisti kažu pored Nijagarinih vodopada.

Pošto sam sa prenaplašenim ekološkim izrazom na licu šetao okolo "kao mačak oko vruće kaše" jedan sat (mačak bi se odlučio mnogo brže, nema sumnje oko toga), sledio sam – kao i obično - savet moje žene. Smogao sam snage da uvidim da je šansa ovde i sada. Sabrao sam se, uvukao abdomen, zadržao vazduh (kako mi sportisti kažemo), prevazišao tremu i malodušnost i skočio u bezdno.

Dobio sam broj Simenonove sobe. Otišao sam čvrstim i odlučnim korakom uz stepenice. Pokucao sam na vrata i na francuskom bio upitan ko sam. Rekao sam svoje ime – činilo mi se da je to najjednostavniji način da razjasnim svoju posetu.

I Žorž Simenon otvori vrata i pozva me unutra. Bio je veoma ljubazan. Imao je 30 godina i riđu kosu, i bio je u Skandinaviji da bi prodavao francuske auto-gume.

10. jun 1983.

ISTO TO SAMO MALO DRUGAČIJE

Legendarni udžbenik malih tajni kulinarstva Madam Mangor ima čvrst princip kojeg će se mnogi setiti. Sve vreme smo učili da pravimo "isto to samo na malo drukčiji način". Madam Mangor je neumorno isticala i stalno ponavljala kako istih četiri-pet sastojaka mogu da se iskoriste za na prvi (i drugi) pogled nova jela ili kako od ostataka uvek možemo da napravimo "isto to samo malo drukčije".

Dobar princip u spravljanju hrane. Sećam se jedne hamburgernice koja se u svoje vreme nalazila na Trgu Gradske većnice i koja se specijalizovala za hamburgere iz svih zemalja. Svi hamburgeri su imali imena po nacionalnosti, bio je tu španski burger, meksiburger, italijanski burger, britiš-burger. A svaki put bio je to običan sendvič sa govedinom⁷, normalne veličine i uobičajenog sastava, ali španskom su pridodavali parče crvene paprike, meksikanskom, pak, mrvicu čilija, italijanskom malo rendanog sira, britanskom režanj slaninice. Isti princip koji je bio mantra Madam Mangor.

Takođe i u Nikebing Falsteru video sam jednu zgodnu varijaciju tog principa, u svoje vreme u restoranu Teaterkaten⁸, gde se poigravalo sa "Ajriš kofi" pa se iz toga razvila duga serija varijacija na temu a la norveška kafa (sa *Akvavit*⁹ dodacima), kubanska kafa (s rumom, naravno!), francuska kafa (konjak...) itd.

S vremena na vreme mislio sam da li maseri intimne preokupacije slede odgovarajućí princip. Jer svaki put kada sam čitao te male oglase iz nepristojnije gradske scene, nalletao sam na sitne znake razlika u kodiranim porukama u pogledu nacionalnosti. Jedna devojka se oglašava kao ekspert u španskoj, druga nudi rusku, treća se reklamira grčkom (masažom, naravno) – i sve skupa nađe se tako desetak različitih mogućnosti.

Šta li to znači?, mislio sam. I tako malo drukčije, na isti način, sedeo sam jednom u Rejkjaviku i čudio se čekajući na radio taksi što je gospođa koja je primala pozive preko telefona i delila ih dalje vozačima, svaki drugi put govorila "kola za..." a odmah zatim "Jedna *dobra* kola za..." Šta sad to znači, pitao sam je. Imate li dva tipa taksija različitog kvaliteta, taksije 1. i 2. klase?

Ona zatrepala i ispriča mi da se zbog strogih pravila o konzumiranju alkoholnih pića na Islandu razvio poluilegalni, ali uobičajeni, rašireni i poznati običaj, da se kao usluga može dobiti ono što klijent naručuje kao "jedna dobra kola": Taksi sa bocom *Svarta Døden*¹⁰, klasične islandske rakije, u pregratku za rukavice.

Odgovarajuće kodove imali su u Čikagu u doba prohibicije. Ali sada ove predstave uživo, šta li se nalazilo iza njihovih šifara, mimo poznatih "Pravila igre"? Šta su uistinu značile?

Nisam bio siguran u kompetenciju *Danskog jezičkog saveta* u ovoj specijalizovanoj oblasti, pa sam pitao za savet neke od mojih prijatelja. Nisu imali pojma o tome, pa sa-

⁷ *Beef-sandwich*, kako kažu Skandinavci

⁸ *Teaterkatten*, doslovno "pozorišna mačka".

⁹ *Akvavit*, marka za sokove pomešane sa mineralnom vodom.

¹⁰ *Crna smrt*.

da znam koliko lepo vaspitane prijatelje imam. Ušao sam u jedan strip-bar i pitao lično vlasnika za savet. Mislio sam da takav tip mora da zna stvar, to mu je "biz", i objasnio sam veoma ljubazno da me, tako da kažem, zanima samo jezička strana stvari.

On samo pomeri cigaru iz jednog kraja usana u drugi i reče da sa takvim svinjarijama uopšte ne želi da ima posla. I zalupi mi vrata.

Zatim sam otišao direktno izvoru, kao što uvek treba da se radi, i preslišao jednu prostitutku koja se veoma čudila što se interesujem za tako nešto i duboko preturila po glavi pre nego što je rekla: "Da, ali možeš li samo da mi kažeš šta hoćeš, pa da se dogovorimo koliko će da košta?"

Objasnio sam joj još jednom da se interesujem za razvoj jezika u kopenhaskim supkulturalnim područjima gde obitava društveni talog.

"Pa, onda", reče ona. "Da, bogme jako je komplikovan taj jezik. Skoro da se više i sama ne snalazim."

Ali napravili smo prvi korak. Kao neka vrsta servisa za gospodu korisnike-početnike mogu danas da predstavim mini rečnik masaže zainteresovanima za jezik i seks i njihove uzajamne dodirne tačke:

Danska: naša masaža je naravno na dnu: Stari dobri seljački manir.

Švedska: na Vašim udovima svira se ručno. Sa stilom i lenjo.

Francuska: Vaše udove sisaju. ("Sa/bez" odnosi se naravno na kondom. Podrazumeva se da je skuplje bez.)

Nemačka: Dečko dobije batine. Lepo i precizno ime. Niko nikada nije ni sumnjao da Nemci vole da dobiju po guzi. U odavno nestalom zlatnom dobu porno branše svako ko je radio u Istedgade znao je da kada su napolju čuli glasove nemačkih turista, mogli su odmah da izvuku opremu za bičevanje. Nemačka masaža se nalazi u oglasima i u mekšoj varijanti *tepanja* na nemačkom, koje tepanje pokriva lakše udaranje rukom po zadnjici.

Grčka: Otpozadi se ide.

Španska: Masaža posle koje sledi otklanjanje napetosti između grudi.

Tako daleko dođoh u sociološkim studijama zaključno sa današnjim datumom. Ako neko sa istim interesom i novim informacijama o datoj materiji želi da mi pruži ruku (ne, ne na taj način!) još sam veoma radoznao da se obavestim o, na primer, italijanskoj ili ruskoj masaži. Mi savremeni pisci ne znamo granicu samo da nam radi radnja.

4. avgust 1978.

KADA SE ČOVEK ISTUTNJI

S vremena na vreme – nekima samo poneki put, drugima doista često – ljudima treba da na ovaj ili onaj način polude da bi se provetrali. On *besni*, govorila mi je baka uvek kada je deda bio mrzovoljan. I zatim bi dodala, tonom upozoravajućeg razumevanja: Pusti ga samo da se *istutnji*.

Može biti hiljadu razloga koji ljude teraju da besne, i stoga "dobro razumem" (kao što ljudi uvek kažu kada očevidno ama baš ništa ne razumeju) da se to dešava redovno.

Kao što je jedan mudar čovek – Vilijem Blejk – jednom rekao: "Onaj koji može da zauzda svoje strasti, to može samo zato što one nisu dovoljno jake".

Drugim rečima: Morate biti uistinu ograničeni pa da ne uvidite da po pravilu pod drugim okolnostima i vi možete pobesneti.

Ali stoga sam se ipak osobito čudio kada sam se prethodno susreo sa više oblika besa u praksi, sve jedno besnilo za drugim.

Počelo je kada sam u svoj svojoj neopaženoj nevinosti išao Langgadeom u Valbiju gde sam video starijeg gospodina kako luta gore-dole ulicom na trotoaru preko puta, napred-nazad žuri istim parčetom puta, sasvim sam i očevidno ljut. I čim me je video, prešao je preko ulice, prišao mi i upitao:

"Izvinite, ali - znate li za *porugu*? Da? Može li to biti ironija?"

Morate priznati da je to malo čudno pitanje za prolaznika koga ne poznajete. U međuvremenu srećnim slučajem sam nagađao da je upravo rešavao ukrštene reči (što se pokazalo tačnim), i obznanio sam kao svoje shvatanje da, hm, mada poruga i ironija jedva da mogu biti određeni za sinonime, između ostalog zato što postoji i *prijateljska ironija* (kao kad se kaže "đubre malo" svom detetu ili "zdravo, stara kravo" dobroj punačkoj prijateljici), pa bi valjda moglo da uđe u ukrštenicu. Zahvalio mi je na iskazu i otišao.

Kasnije istog dana pomenuo sam epizodu jednom poznaniku u kraju.

"Oh, sreo si Raseru!"

I onda je stiglo objašnjenje: Pre tri meseca Raserova žena je pobjegla posle dvadeset godina braka, i on je od tada totalno stao. Jednostavno se blokirao jer nije mogao da izdrži rastanak: Živeo je od tada za ukrštenice. I kad god bi u svojim dnevnim šetnjama sreo nekog pitao bi ga za savet.

Bio je to jedan oblik besa. Drugi oblik sam video iste večeri u jednom kafeu u centru, gde mi je jedan osobito pijani gospodin – dok su konobari uzalud pokušavali da ga nagovore da napusti društvo – ispričao da je je njegova sestra đubre od domačice. Da, kada je želeo da je poseti, u njenoj kući u Redovreu, pre nekoliko sati, iako je vikao i kukao, nije htela da ga pusti – samo zato što je popio koju čašu. (Izgledao je kao da je popio celu proizvodnju *Kastrupa* i *Holmegorda*.) Ali on se osvetio, vala jeste! Da, pošto su imali šljivu u bašti, on se popeo gore i obrao sve šljive. Pojeo je zatim koliko je mogao, a ostatak je spljeskao kroz poštanski otvor – jednu po jednu.

Dalje nije stigao u svojoj pripovesti – na primer do reakcija njegove sestre – pre toga su ga konobari savladali. Ali me je naveo da pomislim na jednog mog nekadašnjeg prijatelja Ivara, normalno ljubaznog, da, prijatna i uravnotežena osoba, ali kada je dobio šut kartu od devojke koju je voleo nekoliko godina, ne samo zabavljao se s njom ili je tucao, već *voleo*... Sreo sam ga odmah posle završnog susreta, i bio je bled. Išli smo Magstredeom, došli smo pred Dom u kojem je sreća njegovog naslednika, koji je našao neki posao u gradnji puteva upravo tu, i dok si rekao keks Ivar zgrabi makadamsku kocku i baci je u prozor na prvom spratu gde se nalazila kuhinja u Domu. Nadali smo se da nikog nije pogodio. Odvukao sam ga odatle. Dva minuta potom bio je opet pri sebi: duboko nesrećan zbog toga što se dogodilo, miran, ne shvatajući šta ga je obuzelo.

Ali istutnjao se, i pošto u sutrašnjim novinama nije ništa pisalo o "Ubistvu u Magstredeu", sve je tada dobro prošlo.

Ipak: ljudi kao Raser, Gnječilac šljiva i Ivar (i ne mislim da je slučajnost što je to sve bilo zbog slabijeg pola) mogu uprkos svemu da prevaziđu ludilo upravo besom. Drugi ne mogu da stignu dotle. Još jedan moj stari prijatelj, koji je više godina smešten u duševnu bolnicu Sv. Hans zbog takozvanih "mentalnih poremećaja" (sigurno opet neka devojka koja je raskinula!), telefonirao mi je tako prethodnog dana i uveravao me da su mu "oni" – personal tamo – odsekli nogu.

Sumnjao sam, ali on je čvrsto stajao pri svom stavu i objasnio je da su to uradili na tako đavolski i lukav način, da samo on sam može to da primeti. Jer drugi ljudi, njegovi roditelji i brat izgledaju kao da mu je noga još na mestu. Samo *on* može da shvati da noge nema.

To je to što mislim da je osetljiva tačka koja razdvaja bes od ludila u praksi. Onaj koji besni na ivici je da postane zaista lud – i stoga besni, kao neka vrsta isterivanja đavola, možda ga pre muči njegov sopstveni demon nego njegovo veličanstvo Lucifer. To može da ga spasi. U Indiji postoji pojam koji se zove "Sveti Bes", i koji pokriva takve samoodbrambene situacije u kojima se ljudi brane kad ih spopadne muka.

Lično se po pravilu mogu zadovoljiti glasnim pevanjem – *veoma* glasnim – ili razbijanjem jednog jedinog tanjira, ali sam video dovoljno slučajeva da znam koliko je to premalo. Nemojte stoga nikada da budete rasisti, već radije talambasisti. Kao što je isti mudri čovek, Blejk (izvinite što se ponavljam, ali pametni ljudi *jesu*, kao što i Skupština svakodneвно demonstrira, bolno retki) jednom drugom prilikom rekao: "Put levitacije vodi do palate Mudrosti".

14. septembar 1979.

(S danskog preveo Predrag Crnković)

Dan Turell (1946-1993). Već od 1975. i knjige **Slike Vangedea** (*Vangede Billeder*), tragi-komičnog autobiografskog romana, smatra se danskim klasikom, i knjiga je obavezna lektira u srednjim i osnovnim školama u nastavi danskog jezika. *Vangede*, predgrađe Kopenhagena poprište je "izgubljenog malograđanskog predgrađa detinjstva i mladosti, s one strane opštine blagostanja Gentofte, severno od Kopenhagena", kako je pisao jedan kritičar. Dvadeset pet godina je to delo neka vrsta *bildungsromana* za milione mladih Danaca, jer su tu mogli da nađu danas izgubljene slike starog Kopenhagena, pre nego što je pao u ralje halapljivih građevinskih preduzimača, piše Bo Tao Mikaelis. *Vangede* je, naime, četvrt gde je živela radnička klasa Kopenhagena, i vremenom je potpuno nestala. Kućice, male prodavnice, skrivena dvorišta - ustuknuli su pred supermarketima i soliterima, kao i "profiteriskim vilama kopenhaškoj opštini iza leđa", piše sam Turell. *Deca* iz neakademske srednje klase su naročito cenila i prepoznavala Turelov urbani jezik (američki sleng naročito), njegovo poznavanje i priznavanje kulture mladih, džeza i rokenrola, američkih filmova (horror iznad svega), crtača i trilera. Dan Turell je napisao deset krimića u stilu D. Hameta i R.Čendlera. Glasine kažu da ih je pisao zbog poreskog duga. **Ubistvo u tami** (*Mord i mørket*) je prvo, iz 1981. godine. Model su mu bili američki trileri iz međuratnog perioda. Omiljeni grad u tim romanima je bio San Francisko. Glavni junak je autorov alter ego, novinar koji rešava slučajeve umesto policije. Proleter-

ski centar Kopenhaga je mesto radnje sedam Turelovih krimića. Knjiga **U gradu** (I Byen) je izbor eseja; naime Dan Turel je od 1978. pa do smrti 1993. godine u Politiken-u imao nedeljnu kolumnu pod tim nazivom. Ja bih ga nazvao mešavinom Bogdana Tirananića (65%), Dragutina Gostušskog (30%) i Duška Radovića (5%). Sličnost sa našim mentalitetom je ponekad zapanjujuća. Ironija i iskrenost, poznavanje američkog filma i muzike od Majlsa Dejvisa, Oldriča, Sonija Rolinsa do Nirvane, a istovremeno i moralisanje – po rečima priređivača Pedera Bundgora – osobine su njegovih eseja, iako bi on mrzeo da ga tako zovu, moralistom to jest. "Pravio se gorim nego što jeste da bi ličio na našeg zajedničkog idola – Boba Dilana... U stvari, bilo mu je dovoljna jedna krigla točenog piva za celu noć...", piše P. Bundgor.

P. C.

